

פרשת כי תבוא

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד אלול תשע"ו • גליון 165

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

לע"נ רבי יעקב דמרי ז"ל בר בחלה ע"ה נלב"ע בכ"ד מנחם אב התשע"ד ת.ג.צ.ב.ה.

יציבות וודאות מביאות לידי שמחה

במקרא ביכורים, בידוי מעשרות ובפסוקי הקללות

ראשי פרקים:

שמחה רק בארץ ישראל ✦ הקרקע בוערת מתחת לרגלים ✦ אובדן זהות מביא לידי שעבוד ✦ חיבור בין ישראל לעמים מוליד פורענויות וגירושים ✦ המניעים לגירוש ספרד ✦ פרשיה נוספת של וודאות ✦ פרשת התוכחה הגדולה ✦ שום דבר לא מספיק טוב ושום דבר לא מספיק יפה ✦ עיור שיש לו אבוקה זולקת בידו ✦ בעבודתו יתברך השמחה השלמה שאין כמותה בעולם

מקורות עיקריים:

שמחת הרגל עמ' 63 ד"ה וירעו אותנו ✦ אוצר פירושי הגדה של פסח, זרוע ימין ד"ה ויתנו עלינו ✦ רש"י הירש דברים כח, כ ✦ משנה למלך דברים כח ד"ה יככה ה' ✦ משנה למלך דברים כח ד"ה תחת אשר

שמחה רק בארץ ישראל

פרשת כי תבוא נפתחת בחלק האחרון של נאום המצוות שנשא משה רבנו לפני מותו, ומהווה הכנה לקראת הכניסה אל הארץ הטובה. המפגש עם ארץ ישראל הוא מפגש מלא בשמחה, ולכן הפרשה פותחת בביטוי של שמחה: "וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ", וחז"ל אומרים¹: "בכל מקום שנאמר 'ויהי' - משמש צרה, 'ויהי' - שמחה".

"אור החיים" הקדוש מחדד יותר את הדברים וכותב:

"ויהי כי תבוא אל הארץ" - אמר 'ויהי' לשון שמחה, להעיר שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ, על דרך אמרו 'אז ימלא שחוק פיננו' וגו' (תהלים קכו, ב)."

שעם ישראל נפגש עם ארץ ישראל באופן טבעי קיימים ביטויי שמחה. אבל זה לא עיקר החידוש, החידוש של בעל "אור החיים" הקדוש הוא, שמושג השמחה מתגלה בשלמותו רק במפגש עם ארץ ישראל.

¹ בראשית רבה מב, ג. וכן ויקרא רבה יא, ז. ועיין מגילה י' ע"ב.

בלי ארץ ישראל לא ניתן להגיע לשמחה אמיתית. ארץ ישראל היא הבית שלנו, ארץ ישראל סותמת את הגולל על שנות הנדודים במדבר ומהווה בית קבע. חז"ל אומרים: "אין שמחה כהתרת הספיקות"². כשלאדם יש ספק, הוא מרגיש שיש לו חוסר ודאות, יש לו קונפליקט פנימי, וזה יוצר אצלו חוסר ביטחון. והטלטלה הפנימית הזו גורמת חוסר יציבות ומביאה אותו לידי עצבות.

אבל אדם שהעולם הפנימי שלו קבוע ויציב, הוא מלא בשמחה. ארץ ישראל היא מקום של ודאות ויציבות, ולכן היא מביאה לידי שמחה.

הקרקע בווערת מתחת לרגלים

המצוה הראשונה בפרשה היא מצוות הבאת ביכורים. פירות שבעת המינים שהבשילו ראשונה, חובה להביאם לבית המקדש ולתת אותם לכהנים³. כל איש מישראל, שיש לו שדה או כרם, מצווה להביא ביכורים לבית המקדש וליתנם לכהנים, וכך נאמר:

"וְלִקְחַתְּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תְּבִיא מֵאֲרֶצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשָׂמַתְּ בְּטֶנְא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׂכַן שְׁמוֹ שָׁם: וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לְאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנְא מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ."

בהבאת ביכורים ישנה מצווה נוספת, והיא מצוות "מקרא ביכורים", שבבוא האדם עם טנא הביכורים אל הכהן בבית המקדש הריהו מצהיר תחילה דברי הודיה לה':

"אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגַּר שָׁם בְּמִתֵּי מֵעַט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וָרֹב: וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קְלִנּוּ וַיֵּרָא אֶת עֲנִינּוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לְחַצְנוּ: וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה וּבִמְרָא גָדֹל וּבְאִתּוֹת וּבִמִּפְתִּיּוֹם: וַיְבָאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה הִבָּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי ה'"⁴

פרשה זו נקראת: 'פרשת מקרא ביכורים', או: 'יידוי ביכורים', כלומר תפילת הודיה לה' על החסדים שעשה עמנו, שהוציאנו ממצרים ונתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.

האזכור של לבן הארמי ושל גלות מצרים ברגעים אלה, דורש התבוננות. ב"ה אנחנו בארץ ישראל, בדור של תקומה ותחיה, בית המקדש עומד על תילו ברוב פאר והדר, והנה מביא הביכורים מחזיר אותנו לאחור ומזכיר לנו מאין באנו. מדוע דווקא עכשיו, ברגעי השמחה הגדולים, בזמן שאדם עולה אל בית ה' עם הפירות הראשונים, צריך להזכיר את בית לבן, את הפרהיסטוריה של העם היהודי, לפני שנהיינו עם, את המנוול שביקש לאבד את אבינו יעקב ולעקור את הכול?

התשובה לכך מופיעה בפסוקים מקרא הביכורים. לבן הרשע ביקש לעקור את המציאות של יעקב מן השורש. לא מדובר באירוע חד פעמי, אלא בניסיון לטלטל אותנו באופן שיגרום לנו חוסר ודאות, אבל ב"ה התגברנו על זה וגדלנו והתפתחנו, אלא שכעבור זמן קצר "וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה".

² ראה שו"ת הרמ"א סימן סח ומצודת דוד למשלי טו, ל.

³ הביכורים הם מן הדברים שאין להם שיעור, אבל בירושלמי מובאת ברייתא, שחכמים קבעו שיעור לביכורים: אחד מששים.

⁴ דברים כו, ה-י.

כשיעקב אבינו ברח מלבן, הוא אמר לנשותיו: "וְאֵתְנָה וְדַעְתָּן כִּי בְּכָל כַּחַי עֲבַדְתִּי אֶת אַבְיָכֶן: וְאַבְיָכֶן הִתֵּל בִּי וְהִחֲלַף אֶת מְשַׁכְרְתִּי עֲשֶׂרֶת מָנִים".⁵ יעקב אבינו מרגיש שהקרע בוערת מתחת לרגליו, ההצלחה הכלכלית שלו העצימה את קנאתו של לבן וליבתה את שנאתו. העיתונות המקומית, ה"דָר שטרימֶר" של חרן, החלה להפיץ דברי תעמולה ושטנה נגד המשפחה היהודית שגרה בסביבתה, "היהודים הם גנבים... הם שולטים על הבנקים ועל בתי החולים... הם נכנסים לכל מקום ותופסים עמדות מפתח שמסכנות את קיומנו...". זו המנגינה שיעקב אבינו מזהה אצל אנשי המקום, והוא חש שהכיסא לא יציב, שאמנם הוא הולך ומתחזק, הולך ומתעצם, אבל זה לא מקומו, זה לא בית הקבע שלו. ואז מחליט יעקב אבינו לחזור הביתה, לקום ולעלות לבית אל.

תהליך דומה עובר על האומה במצרים, גם שם עם ישראל הולך ומתעצם, "וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וְרַב", ומתוך כך, "וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה". עם ישראל מתרבה ומתעצם בכל הפרמטרים, והמצרים חוששים לגורלם ומגיבים בחריפות.

אובדן זהות מביא לידי שעבוד

הביטוי 'וירעו אותנו' הוא ביטוי מיוחד, המצרים לא הרעו רק 'לנו', אלא גם 'אותנו', וכדברי מרן החיד"א, רבי חיים יוסף דוד אזולאי,⁶ בספרו "שמחת הרגל"⁷ על הגדה של פסח, וכה דבריו:

"וירעו אותנו המצרים - ...ויראה לפרש במה שאמרו ז"ל שהשתדלו להחטיאם וללמדם מעשיהם הרעים, לעבוד עבודה זרה וכיוצא, ודין גרמא (וזה גרם), שיכלו לשלוט בהם ולענותם.

והוא על דרך הסטרא אחרא שמפתה לחטוא ואחר החטא הוא עצמו קטגורו בשמים ולא יזוז משם עד דאתער דינא עליה... וזה שאמר 'וירעו אותנו המצרים'. לא נאמר אלא 'אותנו', שעשו אותנו רעים וחטאים, והם פיתונו לעזוב דרך אבותינו הקדושים, דרכה של תורה, ולעשות כמעשיהם, וכאשר שמענוה 'ויענונו', שלטו בנו ויתנו עלינו עבודה קשה".

ככל שהאומה הישראלית מתחברת יותר לתרבות הגויים, ולומדת מהם, היא הופכת להיות כלי בידיים שלהם. ככל שאנו מאבדים את הזהות העצמית שלנו, כך ניתן ביתר קלות לענות ולשעבד אותנו ביד זרים.

חיבור בין ישראל לעמים מוליד פורענויות וגירושים

על דברי בעל ההגדה "ויתנו עלינו עבודה קשה, כמו שנאמר: 'ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך'",⁸ כותב מרן החיד"א במקום אחר:⁸

⁵ בראשית לא, ו-ז.

⁶ רבי חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) (ירושלים-ליוורנו, איטליה), התפ"ז-התקס"ו - מגדולי הפוסקים, רב ומקובל. למד בישיבתו של רבי חיים בן עטר והיה תלמידם של חכמי ירושלים, בהם הדיין רבי יונה נבון והמקובל רבי דוד חזן. מצעירותו ניחן ביכולת דרשנית, בכישרון כתיבה ובנמרצות רבה. בגיל שבע עשרה החל בכתיבת ספרו הראשון. בזכות אישיותו המיוחדת התמנה על ידי קהילת חברון כשליח (שד"ר) לקהילות היהודים בערי מערב אירופה כדי לאסוף תרומות עבור יהודי חברון. לצד אישיותו המיוחדת, היה חיד"א בעל הופעה חיצונית מרשימה, ומבין כל השליחים, בני דורו, שיצאו מארץ ישראל לתפוצות, היה חיד"א השליח המפורסם ביותר, שהגדיל והאדיר את שמה של ארץ ישראל ונלחם מלחמת כבודה. כתב עשרות ספרים במגוון תחומים: תלמוד, הלכה, פרשנות - ובכלל זה פרשנות מקרא, קבלה, עיונים בתפילה, ביבליוגרפיה ותיעוד של כתבי יד ועוד.

⁷ שמחת הרגל עמ' 63 ד"ה וירעו אותנו (פיטרקוב תרס"ט).

⁸ אוצר פירושי הגדה של פסח, זרוע ימין ד"ה ויתנו עלינו.

"עוד זה מדבר, שנתכוונו להפרידם מהקב"ה, שיעבדו עבודה זרה, ואז יעשו בהם כרצונם להעבידם בקושי ומרירות, וזה שאמר: 'איתנו עלינו עבודה קשה', והיה זה מחמת שהרגילונו לעבוד עבודה זרה. וזה שאמרו, כמו שכתוב: 'איעבדו מצרים', ופירשו המפרשים 'איעבדו', רוצה לומר שהעבידו עבודה זרה בפרך, ודרשו רבותינו ז"ל: בתחילה בפה הך ולבסוף בפרך. והכוונה דלשון 'איעבדו' לא זז מפשוטו, מעבדות בחומר ובלבנים, וכולל נמי שהעבידום עבודה זרה, דהא בהא תליא, דכאשר השתדלו שיעבדו עבודה זרה העבידום בעבדות חומר ולבנים וכו'. והדר מפרש 'בפרך', בתחילה בפה הך, כלומר עד שלא עבדו עבודה זרה לא היו יכולים לשלוט בהם והוצרכו בפה הך".

אומות העולם מנסות להשפיע עלינו לרעה. הן יוצרות שיח ציבורי, ומנסות ליצור שפה משותפת, הן משתמשות בלשון חלקקה ומתעתעת, ובסופו של דבר מדרדרות אותנו לעבודה זרה.

ההיסטוריה מלמדת שנקודות השיא של החיבור בין ישראל לעמים, הולידו התבוללות והתפרקות מתורה ומצוות, ופורענויות וגירושים.

המניעים לגירוש ספרד

בתקופה שלפני גירוש ספרד למשל, תרבות היהודים שגשגה, מצבם הכלכלי היה טוב והיתה פריחה רוחנית אדירה. תקופה זו מכונה "תור הזהב של יהדות ספרד". בספרד התפתחה ממלכה של תורה וענקי עולם צמחו בה. יחסי הקרבה והידידות בין היהודים לשכניהם הגויים יחד עם הכיבוש הנוצרי הולידו יותר ויותר תופעות של התנצרות בקרב היהודים.

ההיגיון אמר, שההיטמעות בין בני המקום תביא להידוק קשרים ברמה גבוהה יותר, אבל בשלב מסוים מנהיגי ספרד, המלך פרננדו והמלכה איזבלה בהשפעת ראשי האינקוויזיציה, הגיעו למסקנה ש"הנוצרים החדשים" משפיעים לרעה, מבחינה דתית, על היהודים שכבר התנצרו, והוציאו צו שורה על גירוש כל היהודים מספרד.

לאור זאת מובנת הפתיחה של פרשת מקרא ביכורים ב'ארמי אובד אבי'. עם הכניסה לארץ ישראל אנו מעמידים לנגד עינינו את הוודאות מול חוסר היציבות, ומתוך כך אנו מגיעים להכרת טוב ה' ולשמחה הגדולה בשפע שניתן לנו מאתו יתברך ברוב חסדיו, "וְשִׂמְחָתְךָ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ"⁹.

פתחנו את פרשת הביכורים ב"וְהִיא", לשון שמחה, ואנו מסיימים אותה בלשון שמחה. פרשת הביכורים מסמלת את הוודאות מול חוסר היציבות, את השמחה בארץ ישראל אל מול צער הגלות.

פרשיה נוספת של וודאות

הפרשיה הבאה היא פרשיית 'וידוי מעשרות'. בשנה הרביעית והשביעית של השמיטה ישנה מצוות עשה להתוודות לפני ה' לאחר הוצאת כל המעשרות כתיקונם. וזהו נוסח הוידוי:

"בְּעֵרְתִי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נָתַתִּיו לְלוֹי וְלַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאִלְמָנָה כְּכֹל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: לֹא אָכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְּעֵרְתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמֵעֵתִי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: הַשְׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ"¹⁰.

⁹ דברים כו, יא.

¹⁰ דברים כו, יג-טו.

גם בפרשיה זו ה'ודאות' מודגשת באופן מיוחד, "לא עֲבַרְתִּי מִמְצוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי", אנו זוכרים את מצוות ה' ואנו זוכרים את הבטחת ה' לאבותינו, ומתוך כך אנו בטוחים בברכת ה'.

פרשת התוכחה הגדולה

מכאן אנו מגיעים לפסוקי הברכות והקללות. פרשת כי תבוא מכונה "פרשת התוכחה הגדולה" (בניגוד לפרשת בחוקותי שמכונה פרשת "התוכחה הקטנה"), מכיוון שיש בה תוכחה רבה וארוכה ומצויות בה ברכות וקללות. למעשה בפרשתנו מוזכרים שני מעמדים של ברית ותוכחה:

האחד - על הר גריזים ועל הר עיבל¹¹, והתרחשותו מאוחרת יותר, לאחר הכניסה לארץ.

והשני - בערבות מואב¹², והוא מתקיים עכשיו, לפני הכניסה לארץ ישראל.

בהלכה¹³ מובא, שמעיקר הדין את צ"ח הקללות שבפרשת בחוקותי, שהן חמורות יותר מאלו שבפרשתנו¹⁴, קוראים בבת אחת בלי הפסקה, ובקללות שבפרשתנו מותר להפסיק, אבל למעשה נהגו לא להפסיק גם בקללות שבפרשתנו, ועולה אחד קורא את כולן. עם זאת, אם נתבונן בפסוקי קללות אלה, נוכל לזהות איזושהי חלוקה פנימית:

בחלק הראשון¹⁵ באה תוכחה ברורה ונוקבת, ישנה רשימה של ארורים, "אַרְוֹר אֶתָּה בְּעִיר וְאַרְוֹר אֶתָּה בְּשָׂדֶה: אַרְוֹר טְנָאֵךְ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: אַרְוֹר פְּרִי בְטֶנֶךְ וּפְרִי אֲדָמְתֶךָ שֹׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׂתָּרֶת צֶאֱנֵךְ: אַרְוֹר אֶתָּה בְּבִאֵךְ וְאַרְוֹר אֶתָּה בְּצִאֲתֶךָ".

החלק השני¹⁶ פותח בקללה כוללת, ואחריה מפורטות קללות שנוגעות לגוף האדם ולארצו.

החלק השלישי¹⁷, אף הוא פותח בקללה כוללת ואחריה פרטי קללות.

בפסקה הבאה¹⁸ באות מכות הגוף והשבי, ואחריה¹⁹ באות קללות רעב ודלות. ולבסוף באה תוכחה כוללת.

שום דבר לא מספיק טוב ושום דבר לא מספיק יפה

אחרי ששת הארורים שבחלק הראשון נעלם הכינוי 'ארור', ונאמר: "ישלח". עד כאן דיבר הכתוב על 'קללות', וכאן מדובר ב'משלוח'. וכך נאמר:

"ישלח ה' בך את המארה את המהומה ואת המגעת בכל משלח ידך אשר תעשה עד השמדך ועד אבדך מהר מפני רע מעלליך אשר עזבתני"²⁰.

¹¹ דברים כז, יא-כו.

¹² דברים כח.

¹³ שולחן ערוך אורח חיים סימן תכח, ו.

¹⁴ משנה ברורה שם ס"ק יח.

¹⁵ דברים כח, טז-טז.

¹⁶ דברים כח, כ-כח.

¹⁷ דברים כח, כט-לג.

¹⁸ דברים כח, לד-לו.

¹⁹ דברים כח, לז-מז.

המארה, המהומה והמגערת מתארות תהליך נפשי שעובר על האדם. הרש"ר הירש²¹ עומד על כך בצורה נפלאה, וכה דבריו:

"מארת המהומה והמגערת באה מאליה והיא פוקדת כל אדם שסר מדרך הטוב והישר, ולפיכך: 'שִׁלַח'; ה' רק איננו מעכב בעדה ואין הוא מסייע לך לשכך אותה".

מדובר בתגובות נפשיות שמתארות את הבהלה והמצוקה של האדם. אלו הן תגובות טבעיות של כל אדם שנמצא בצרה ומצוקה, זה דבר שהאדם יכול לשלוט בו. אם כן קשה, מדוע נאמר שהקב"ה שולח עונשים אלה, הרי סוף סוף זה תלוי באדם, ויש לו שליטה על זה.

משיב הרש"ר הירש שם:

"עם החטא יסור השקט הנפשי הפנימי ותבוא ה'מהומה', חוסר השקט הפנימי, וכן ה'מגערת', התחושה המתמדת של גערה, של האשמה עצמית, והתודעה שאדם ראוי לנזיפה מאת ה'..."

חוסר שקט פנימי ומצב רוח מתמיד של האשמה עצמית ימנעו את ההצלחה ממעשה ידי האדם 'בכל משלח' וגו'".

הקללה הכי גדולה של האדם היא שאין לו שקט פנימי, אדם יכול להיות עשיר גדול ברוח ובחומר, בעל צאצאים ובעל נכסים, אבל אם אין לו שקט נפשי, זו קללה איומה.

החטא גורם חיסרון ומטלטל את האדם, וכשאינו לאדם שלוהו, והוא נתון בחוסר ודאות, הוא לא מסוגל לשמוח, הוא לא מסוגל להיות מאושר, יש לו מאה רוצה מאתיים יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות. שום דבר לא מספיק טוב ושום דבר לא מספיק יפה.

אמנם ברוחניות צריך כל הזמן לשאוף לעוד, "גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל יְעַת"²², אבל זה ממקום שונה, ממקום של עמדה ברורה והכרת מקומו ומתוך כך רצון להתקדם לפי כישרונותיו ויכולותיו. השאיפה לשלמות היא נפלאה, אבל 'פרפקציונליזם' זו מחלה שעלולה להוליד בעיות כמו גמגום, תסכול וחוסר ביטחון עצמי.

מדובר באדם שב"ה הוא בסדר גמור, הוא טוב ומוכשר, אבל התחושה הפנימית שרודפת אותו שתמיד תמיד הוא חייב להגיע למצוינות עד הקצה, היא לא מניחה לו, ולמעשה הוא חי כל הזמן בתחושה של חוסר הצלחה. זוהי התחושה שמתוארת בפסוק 'שלח ה' בך את המארה ואת המהומה', חוסר שקט פנימי, או 'המגערת', האשמה עצמית. כשאדם מאשים את עצמו, זה דבר נורא, איך אפשר לחיות ככה!?

זוהי הקללה האלקית, זה מה שקורה כשהקב"ה יוצא מהתמונה. כשהאדם מוציא את ריבונו של עולם מעולמו הפנימי, אז ריבונו של עולם מניח לו ונותן לו להסתדר לבד בטשטוש ובחוסר וודאות, בחוסר יציבות ובחוסר זהות. וכשהוא מרגיש את החלל הגדול שנפער בקרבו, הוא מגיע לתסכול ואכזבה, ונגעים נפשיים באים עליו, עד שהוא מתנער ומתחיל לחזור ליציבות ולדבקות בה'.

עיור שיש לו אבוקה דולקת בידו

בהמשך אנו פוגשים קללה נוספת שדורשת התבוננות:

²⁰ דברים כח, כ.

²¹ רש"ר הירש דברים כח, כ.

²² תהלים קיט, כ.

"יִפְכָּה ה' בְּשִׁגְעוֹן וּבְעֵזְרוֹן וּבְתִמְהוֹן לִבָּב: וְהָיִית מְמַשֵּׁשׁ בְּצַהְרִים כְּאֲשֶׁר יִמְשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְהָיִית אֶךְ עֲשׂוֹק וְגִזּוּל כָּל הַיָּמִים וְאִין מוֹשִׁיעַ"²³.

מבאר רבי משה דוד וואלי²⁴, תלמיד הרמח"ל, בספרו "משנה למלך"²⁵ על ספר דברים:

"שיגעון' הוא מכת המוח ובלבול המחשבה, עונש אל המחשבות הרעות.

'עיורון' הוא מכת העיניים, עונש על הראיות האסורות.

ו'תמהון לבב' הוא מכת הלב, המשתומם רוחו בקרבו ואין לו הרהור כאבן דומם, והוא עונש אל ההרהורים הרעים.

וכל אלו כדי שיעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו, כי על ידי התשובה יתרפא ויתקן...

'והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה, ולא תצליח את דרכיך'. וענין אמרו 'ממשש בצהרים' לרמוז אל צערו הגדול, שלא יהיה כבוערים בעם וחסרי לב שאין להם דעת להתעסק בצרכיהם כראוי מפני טיפשותם, אלא אדרבא יהיה לו שכל גדול לפי טבעו, שיוכל להאיר לו כשמש בצהרים, ואף על פי כן לא יוכל להשתמש בו להשלים את עסקיו כראוי, כאילו היה עיוור באפילה מפני בלבול הדעת שנמשך לו מרוח עוועים לעונש חטאיו. וזהו צער גדול שאין כמוהו, כי הוא דומה בכך לעיוור שיש לו אבוקה דולקת בידו, ואף על פי כן אינה משמשת לו כלום, אלא נכשל באבן ונופל, או מוצא גומא ונופל בתוכה. וכל זה דווקא כדי שיתן אל ליבו לחזור בתשובה, שאם היה לו 'מושיע' לא היה מתעורר אל התשובה. והאלקים עשה שייראו מלפניו. והנה כבר ידוע שאין צער גדול אל האדם כמו שיבוא אחר ויהנה מיגיע כפיו, שעל ידי כך נשבר ליבו ומפשפש במעשיו וחוזר בתשובה".

מכות אלה פוגעות במוח, בעיניים ובלב, ובכך מצילות את האדם ממחשבות רעות, מראיות אסורות ומהרהורים רעים. כשכל מוקדי הכוח של האדם נפגעים, אז הוא מסתובב כעיוור באפילה ואין לו שום כלים להוציא מן הכוח אל הפועל את אשר בליבו. הוא חכם ומוכשר, יש לו שכל גדול והוא מסוגל להאיר את העולם, אבל הוא לא יכול להוציא את זה לפועל. זו תחושה נוראית שמביאה את האדם לידי ייאוש ומעוררת אותו לתשובה.

כשלאדם יש רצונות גדולים, אבל הם לא מסתדרים עם המציאות, נוצר אצלו קונפליקט, והיציבות שלו מתערערת. על האדם לזהות מה הם האורות ומה הם הכלים, ואיך מתאימים בין האורות לבין הכלים, ומאפשרים לעולם הרוחני לבוא לידי ביטוי בעולם המעשי.

בעבודתו יתברך השמחה השלמה שאין כמותה בעולם

בסיום הקללות מובא טעמם, "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבָּב מְרַב כְּלִי²⁶. פתחנו את פרשת ביכורים בלשון שמחה וסיימנו ב"וְשִׂמְחַתְּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ"²⁷, פגשנו

²³ דברים כח, כח-כט.

²⁴ רבי משה דוד וואלי (הרמ"ד וואלי) (פדובה שבאיטליה), התנ"ז-התקל"ז – מגדולי איטליה, פרשן המקרא ומקובל, רופא ומלומד. תלמיד חבר של הרמח"ל. למד אצל רבני פדובה יחד עם הרמח"ל, ושניהם הוסמכו לרבנות בערב חג הסוכות התפ"ו. כשהקים הרמח"ל את חבורתו בשנת התפ"ז, היה הרמ"ד וואלי מראשי החבורה ובהמשך אף שימש כמנהיג החבורה. חיבר עשרות חיבורים על כל התנ"ך על דרך הקבלה, "ספר הליקוטים" - על נושאים שונים, מהם בסגולות ורפואה, "שבעים תיקונים" - שבעים פירושים על הפסוק "לכל היד החזקה" על דרך הקבלה, ספר שיחוס בטעות לרמח"ל.

²⁵ משנה למלך דברים כח ד"ה יככה ה'.

את הוודאות והיציבות שבשמחת ארץ ישראל אל מול הטלטלה וחוסר הוודאות שבגלות דרך פרשת ביכורים ודרך פרשת וידוי מעשרות, ואז באה פרשת הקללות, שמבהירה לנו היטב מה מצבו של מי שהוא מטולטל וחסר יציבות. אין לך קללה גדולה מזה, אדם שנמצא במתח מתמיד, בחוסר שלוה פנימית, הוא לא מסוגל לתפקד ברמה הפשוטה ביותר.

מנגד עומדת הוודאות ומביאה לידי שמחה. בזה נחתמת פרשת הקללות, והדברים מתחדדים יותר לאור דבריו הנפלאים של הרמ"ד ואלי בספרו "משנה למלך"²⁶ על ספר דברים:

"...בעבודתו יתברך השמחה השלמה שאין כמותה בעולם, מאחר שהיא לעבוד את הבורא שהוא המקור העליון של כל הטובות, והאורות הטובים עצמן הם הנכנסים בליבו של אדם בכח עבודתו ומתפשטים בכל איבריו ומשמחין את כולם, וזה שאמר: 'בשמחה ובטוב לבב'.

ועל רזא דא אמר המשורר: 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך'. כלומר מי כמוך ואין כמוך לשמח את עובדיך בשמחת אורותיך היקרים המתפשטים בכל האיברים שלהם".

עבודת ה' זו יציבות, אמונה זו וודאות שייכות וחיבור. כשהאמונה היא חזקה, התמודדויות החיים לא מערערים את עולמנו. וככל שהאמונה עמוקה יותר ואיתנה יותר, כך שמחת החיים גדולה יותר.

בחינוך ילדים ישנה חשיבות מרובה לתחושת הודאות של הילד. חשוב שהילד ידע מי לוקח אותו לגן ומי מחזיר אותו. חשוב שיהיה לו סדר יום ברור וכללי משמעת ברורים. כשהוא יודע מה קורה אתו אז יש לו שקט נפשי, יציבות וביטחון עצמי, והוא מסוגל להתקדם ולהתפתח.

אנו נמצאים בימים של תשובה, ימי חודש אלול. לתשובה יש כוח, היא משיבה את אדם אל ודאות החיים, כי ודאות החיים הגדולה ביותר היא אצל ריבונו של עולם, "וכל מאמינים שהוא היה הווה ויהיה, הודאי שמו כן תהלתו"²⁹.

²⁶ דברים כח, מז.

²⁷ דברים כו, יא.

²⁸ משנה למלך דברים כח ד"ה תחת אשר.

²⁹ מוסף של ראש השנה.